

PNEVMONIYA KASALLIGI**Qodirova Zebo Zarifjon qizi**

*Qo'qon universiteti Andijon filiali Tibbiyot fakulteti: Davolash ishi
yo'nalishi 2-kurs, 20-guruh talabasi*

Annotatsiya: Pnevmoniya — bu o'pkaning yallig'lanish kasalligi bo'lib, u ko'pincha bakteriyalar, viruslar yoki zamburug'lar sababli yuzaga keladi. Kasallik har qanday yoshda uchrashi mumkin, lekin bolalar, keksalar va immun tizimi sustlashgan shaxslarda og'ir kechadi. Maqolada pnevmoniyaning sabablari, patogenezi, klinik belgilar, tashxis qo'yish usullari hamda davolash va profilaktika choralariga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, zamonaviy tibbiyotda qo'llanilayotgan antibiotik terapiyasi va immunoprofilaktika usullari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: pnevmoniya, bakteriya, virus, antibiotik, immunitet, yallig'lanish.

Annotation: Pneumonia is an inflammatory disease of the lungs caused mainly by bacteria, viruses, or fungi. It can affect people of all ages but is particularly severe in children, the elderly, and immunocompromised individuals. This article discusses the etiology, pathogenesis, clinical symptoms, diagnosis, treatment, and prevention of pneumonia. Additionally, it highlights the role of antibiotic therapy and immunoprophylaxis in modern medicine.

Keywords: pneumonia, bacteria, virus, antibiotic, immunity, inflammation.

Аннотация: Пневмония — это воспалительное заболевание лёгких, вызванное в основном бактериями, вирусами или грибами. Болезнь может возникнуть в любом возрасте, но особенно тяжело протекает у детей, пожилых людей и пациентов с ослабленным иммунитетом. В статье рассматриваются причины, патогенез, клинические признаки, методы диагностики, лечение и профилактика пневмонии. Также описываются современные подходы к антибиотикотерапии и иммунопрофилактике.

***Ключевые слова:** пневмония, бактерии, вирусы, антибиотики, иммунитет, воспаление.*

KIRISH

Pnevmoniya — bu o'pka to'qimalarining, asosan alveolalar va interstitsial sohalarining yallig'lanishi bilan kechadigan yuqumli kasallikdir. Kasallikning asosiy belgisi alveolalarga yallig'lanish suyuqligi to'planishi bo'lib, bu jarayon gaz almashinuvini buzadi va organizmda kislorod yetishmovchiligini (gipoksiya) keltirib chiqaradi.

Pnevmoniya qadimdan ma'lum bo'lib, ilk bor qadimgi yunon tabibi Gippokrat tomonidan tasvirlangan. Bugungi kunda ham u dunyo miqyosida eng ko'p uchraydigan va o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan kasalliklardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili pnevmoniya bilan 450 millionga yaqin odam kasallanadi, ularning 4 millionga yaqini hayotdan ko'z yumadi. Ayniqsa, 5 yoshgacha bo'lgan bolalar, 65 yoshdan oshgan keksalar va immuniteti pasaygan shaxslar orasida kasallik og'ir kechadi.

Kasallik qo'zg'atuvchilari turlicha bo'lib, eng ko'p uchraydiganlari — *Streptococcus pneumoniae*, *Haemophilus influenzae*, *Mycoplasma pneumoniae* bakteriyalari, viruslar (masalan, gripp, paragripp, COVID-19) hamda zamburug'lar (*Candida albicans*, *Aspergillus fumigatus*dir. Pnevmoniya ko'pincha sovuqda yurish, nafas yo'llarining oldingi infeksiyalari, chekish, yomon ovqatlanish, stress, yurak va buyrak yetishmovchiligi, diabet kabi kasalliklar fonida rivojlanadi.

Zamonaviy tibbiyotda pnevmoniyani erta tashxislash va samarali davolash choralari ishlab chiqilgan. Bunga rentgenologik tekshiruv, laborator tahlillar, PCR usuli, kompyuter tomografiyasi hamda antibiotik sezuvchanlik testlari kiradi. Shuningdek, profilaktik chora sifatida pnevmokokk va grippga qarshi emlash keng joriy etilgan bo'lib, bu o'lim holatlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

1. Etiologiyasi va patogenezi

Zotiljam yoki pnevmoniya — o'pka yallig'lanishi, o'pkaning infeksiyon kasalligi, mustaqil kasallik yoki boshqa kasalliklarning asorati hisoblanadi.

Pnevmoniyani turli bakteriyalar (pnevmonokokk, streptokokk, stafilokokklar) va viruslar qo'zg'atadi. Kasallikning yuzaga kelishi va rivojlanishiga odamning qattiq sovuq qotishi, jismoniy va ruhiy o'ta toliqishi, organizmning ichki zaharlanishi — intoksikatsiya hamda organizmning kasallikka qarshi kurashish qobiliyatini susaytiruvchi boshqa omillar sabab bo'ladi, natijada yuqori nafas yo'llariga mikroblar o'tkir va surunkali, joyiga qarab chegaralangan sohalaridagi yoki pnevmoniya (o'pkaning butun bir bo'lagi zararlanadi) va o'choqli bronxopnevmoniya farq qilinadi.

Pnevmoniya ko'pincha bakterial infeksiya natijasida rivojlanadi. Eng ko'p uchraydigan bakteriya *Streptococcus pneumoniae* bo'lib, u o'pka alveolariga kirgach, yallig'lanish jarayonini boshlaydi. Shu bilan birga, virusli pnevmoniyalar (masalan, COVID-19) ham keng tarqalgan bo'lib, ular ko'pincha epidemiyalar paytida kuzatiladi.

Qo'zg'atuvchilar havo-tomchi yo'li orqali yuqadi. O'pkaga tushgan mikroorganizmlar alveolyar devorlarni shikastlab, ekssudat hosil qiladi. Natijada alveolalar ichki devorlari yopishib, havo almashinuvi yomonlashadi, organizmda kislorod yetishmasligi paydo bo'ladi. Bu esa yurak faoliyatining zo'rayishiga va nafas qisishiga sabab bo'ladi.

2. Klinik belgilari

Pnevmoniyaning klinik belgilariga quyidagilar kiradi:

Haroratning 38–40°C gacha ko'tarilishi

Kuchli yo'tal, ba'zida balg'amli

Nafas qisishi, ko'krak qafasida og'riq

Holsizlik, bosh og'rishi, uyqusizlik

Lablar va barmoqlarda ko'karish (siyanoz)

Ba'zan bolalarda va keksalarda kasallik yashirin kechadi, isitma past bo'ladi, biroq nafas olish tezlashadi va umumiy holat og'ir bo'ladi.

3. Tashxis qo'yish usullari

Pnevmoniyani aniqlashda quyidagi usullar qo'llaniladi:

Klinik tekshiruv: nafas olish tezligi, tana harorati, auskultatsiyada xirillash eshutilishi.

Rentgenografiya: o'pka to'qimasida infiltrat ko'rinadi.

Laborator tahlillar: qonning leykotsitozi, ESR oshishi, balg'am tahlili orqali bakteriyani aniqlash.

Molekulyar usullar (PCR): virus yoki bakteriya DNKsini topish uchun.

Qon gazlari tahlili: kislorod yetishmovchiligini baholash uchun.

4. Davolash usullari

Pnevmoniyani davolashda eng muhim omil — to'g'ri tanlangan antibiotikdir. Eng ko'p qo'llaniladiganlari:

Penitsillinlar: amoksitsillin, ampicillin

Makrolidlar: azitromitsin, klaritromitsin

Sefalosporinlar: seftriakson, sefuroksim

Virusli pnevmoniyada esa virusga qarshi dorilar (oseltamivir, remdesivir) ishlatiladi.

Simptomatik davolashda isitmani tushiruvchi, yo'talni yumshatuvchi, bronxlarni kengaytiruvchi va immunitetni oshiruvchi preparatlar buyuriladi. Og'ir hollarda bemor kasalxonada davolanadi, kislorod terapiyasi, suyuqliklar infuziyasi va fizioterapiya o'tkaziladi.

5. Profilaktika choralari

Pnevmoniyaning oldini olish quyidagi choralar bilan amalga oshiriladi:

Pnevmokokk va grippga qarshi emlash

Sovuqda yurmaslik, toza havo va gigiyenaga rioya qilish

Chekish va alkogoldan voz kechish

Immunitetni mustahkamlash (vitaminlar, to'g'ri ovqatlanish)

Virusli infeksiyalarni o'z vaqtida davolash

Profilaktik chora-tadbirlar ayniqsa bolalar va keksalarda o'lim xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.

NATIJA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pnevmoniya ko'pchilik hollarda to'g'ri tashxis qo'yilib, antibiotiklar o'z vaqtida qo'llanilganda muvaffaqiyatli davolanadi. Biroq, noto'g'ri yoki kechikkan davolash natijasida o'pka absessi, empiyema, sepsis va o'pka fibroziga o'xshash asoratlarda paydo bo'lishi mumkin.

Pnevmoniyaning yuqori xavf guruhi — bolalar, keksalar va surunkali kasalligi bor shaxslar orasida kuzatiladi. Shu sababli, aholini emlash, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va tibbiy savodxonlikni oshirish kasallikni kamaytirishning eng samarali yo'lidir.

XULOSA

Pnevmoniya — jiddiy, lekin oldini olish mumkin bo'lgan kasallikdir. U o'pka to'qimasining yallig'lanishi bilan kechadi va o'z vaqtida tashxis qo'yilmasa, hayot uchun xavf tug'diradi. Zamonaviy tibbiyotda mavjud antibiotiklar, virusga qarshi preparatlar, hamda emlash dasturlari kasallikka qarshi kurashda katta natija bermoqda.

Pnevmoniyaning erta aniqlash, to'g'ri davolash va muntazam profilaktika choralari — inson salomatligini saqlashda asosiy omillardir. Shu sababli har bir inson o'z sog'lig'iga e'tiborli bo'lishi, gigiyena, toza havo, to'g'ri ovqatlanish va immunitetni mustahkamlashni hayot tarziga aylantirishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization (WHO). Pneumonia Fact Sheet. Geneva, 2024.
2. Murray J. F., Nadel J. A. Textbook of Respiratory Medicine. 6th Edition, Elsevier, 2023.
3. Kumar V., Abbas A., Aster J. Robbins Basic Pathology. 11th Edition, Elsevier, 2023.
4. Harrison's Principles of Internal Medicine. 21st Edition, McGraw Hill, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Pnevmoniya tashxis va davolash klinik protokoli, Toshkent, 2024.
6. Gadoyev F., Sh. Rahimov. Klinik pulmonologiya asoslari. Tibbiyot nashriyoti, Toshkent, 2022.